

форме психологічних і філософських коментарів к дискурсу музикальному.

Проделаний аналіз дозволив установити, що звуковий код роману «Сильна як смерть» складається з декількох аудіальних компонентів. Г. де Мопассан переважно використовує естетизований аудіальний дискурс – музику (звучаючу в фортепіанному і оркестровому виконанні) наяву і в свідомості його героїв) в формі миметических (достовірних) музикальних ефразисів произведених Й. Гайдна, Р. Шумана, Ф. Шуберта і Ш. Гуно (повних і неповних, дискретних, монологічних). Вони виконують не тільки експресивно-емоціональну, інтерпретаційну і характерологічну функції, углубляючи картину внутрішнього світу персонажів, але і функцію

сюжетно-композиційну, створюючи внутрішній сюжет переживаний героя, часто передвосхищаючи зовнішні події або відкриваючи внутрішній конфлікт. Проблематика роману знаходить втілення і в немюзикальних аудіальних засобах (природних і технічно опосередкованих, предметних), виконуючих символічну функцію: звук людського голосу, зв'язуючий «вчорашній день з завтрашнім, воспоминання з надією» [10: 342], ехо, як відгук минулого, часи, злободенні відраханні миттєвості життя персонажів.

Перспектива дослідження бачиться в подальшому вивченні інтермедіальної природи произведених Г. де Мопассана – як в аудіальному, так і в візуальному аспектах.

Література

1. Геллер Л. М. Воскрешение понятия или Слово об эфрасисе / Л. М. Геллер // Эфрасис в русской литературе: Труды Лозаннского симпозиума. – М., 2002. – С. 5–22.
2. Гир А. Музыка в литературе: влияние и аналогии / А. Гир; перев. с нем. И. Борисовой // Вестник молодых ученых. Сер. : Гуманит. науки. – СПб., 1999. – № 1. – С. 86–99.
3. Данилин Ю. И. Жизнь и творчество Мопассана: монография / Ю. Данилин. – М. : Худож. лит., 1968. – 256 с.
4. Евнина Е. М. Проблема литературного импрессионизма и различные тенденции его развития во французской прозе конца XIX – начала XX века / Е. Евнина // Импрессионизм, его современники, его соратники. – М., 1976. – С. 254–287.
5. Кирнозе З. И. Мопассан Ги де // Зарубежные писатели: в 2 ч. – М. : Дрофа, 2003. – Ч. 2. – С. 98–105.
6. Котелевская В. В. Русская германистика: Ежегодник Российского союза германистов. Т. 10. – М.: Языки славянской культуры, 2013. – С. 99–106.
7. Лотман Ю. М. Семиосфера / Ю. М. Лотман. – СПб. : Искусство, 2001. – 704 с.
8. Мопассан Г. де. Жизнь пейзажиста / Ги де Мопассан // Собр. соч. в 12 т. – М. : Правда, 1958. – Т. 11. – С. 149–368.
9. Мопассан Г. де. На воде / Ги де Мопассан // Собр. соч. в 12 т. – М. : Правда, 1958. – Т. 7. – С. 263–360.
10. Мопассан Г. де. Сильна як смерть / Ги де Мопассан // Собр. соч. в 12 т. – М. : Правда, 1958. – Т. 8. – С. 149–368.
11. Тишунина Н. В. Методология интермедіального аналізу в світлі міждисциплінарних досліджень / Н. В. Тишунина // Методология гуманитарного знания в перспективе XXI века : материалы междунар. науч. конф. / Санкт-Петербург. филос. об-во. – СПб., 2001. – С. 149–154.
12. Фарина Е. Введение в литературоведение: учеб. пос. / Ежи Фарина. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2004. – 639 с.
13. Яценко Е. В. Любите живопись, поэты. Эфрасис как художественно-мировоззренческая модель / Е. В. Яценко // Вопросы философии. – 2011. – № 11. – С. 47–57.

УДК 821.112.2

К. С. Ніколенко

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Мариністичний дискурс у збірці «Нові поезії» Г. Гейне

Ніколенко К. С. Мариністичний дискурс у збірці «Нові поезії» Г. Гейне. У статті розглянуто мариністичний дискурс у збірці «Нові поезії» («Neue Gedichte», 1844) Г. Гейне. Визначено провідні концепти, теми, мотиви, образи, символи, що визначають мариністичний дискурс; охарактеризовано образ ліричного героя у збірці «Нові поезії»; проаналізовано поетикальні особливості мариністичного дискурсу збірки. Концепти «душа», «життя», «природа», «Бог» є центральними у збірці «Нові поезії» та виявляються в мотивах туги, страждання, задумливих настроїв ліричного героя. Долаючи життєві негаразди, ліричний герой Г. Гейне зростає як особистість, осмислює своє існування і доволі швидко дійсність у широкому контексті культури та історії. Образ моря і низка похідних образів (хвилі, глибокий потік, морський простір, чайка, блакитні думки та ін.) розкривають багатство внутрішнього життя ліричного героя, його любовні переживання і водночас пошуки єдності з природою та світом. Упродовж розвитку ліричного сюжету образ моря переосмислюється поетом і набуває нових значень, які зумовлюють широке коло споріднених тем (кохання, смерть, потойбічне життя), мотивів (кров, світло, музика), образів (хвилі, чайки, русалки), символів (зірки, сонце, бурхливий потік). На основі оригінального тексту збірки було визначено провідні художні засоби, які розкривають мариністичний дискурс: звукові, словесні, фразові повтори, синонімічні ряди, бінарні опозиції, контрасти, багата символіка.

Ключові слова: Г. Гейне, мариністичний дискурс, концепт, образ, мотив, символ, ліричний герой.
Ніколенко Е. С. Мариністический дискурс в сборнике Г. Гейне «Новые стихотворения». В статье

рассмотрен маринистический дискурс в сборнике «Новые стихотворения» («Neue Gedichte», 1844) Г. Гейне. Определены основные концепты, темы, мотивы, образы, символы, определяющие маринистический дискурс; дана характеристика образу лирического героя в сборнике «Новые стихотворения»; проанализированы поэтикальные особенности маринистического дискурса сборника. Концепты «душа», «жизнь», «природа», «Бог» являются главенствующими в сборнике «Новые стихотворения» и проявляются в мотивах тоски, страдания, задумчивых настроениях лирического героя. Преодолевая жизненные невзгоды, лирический герой Г. Гейне растёт как личность, осмысляя свое существование и окружающую действительность в широком контексте культуры и истории. Образ моря и ряд сродных образов (волны, глубокий поток, морское пространство, чайка, голубые мысли и др.) раскрывают богатство внутренней жизни лирического героя, его любовные переживания и одновременно – поиски единства с природой и миром. В течение развития лирического сюжета образ моря переосмысливается поэтом и приобретает новые значения, обуславливающие широкий круг сродных тем (любовь, смерть, загробная жизнь), мотивов (кровь, свет, музыка), образов (волны, чайки, русалки), символов (звезды, солнце, бурный поток). На основе оригинального текста сборника были определены главные художественные приёмы, раскрывающие маринистический дискурс: звуковые, словесные, фразовые повторы, синонимические ряды, бинарные оппозиции, контрасты, богатая символика.
Ключевые слова: Г. Гейне, маринистический дискурс, концепт, образ, мотив, символ, лирический герой.

Nikolenko K. S. The seascape discourse in H. Heine's collection of poems "Neue Gedichte". The article deals with the seascape discourse in H. Heine's collection of poems "Neue Gedichte" (1844). The article provides a detailed analysis of the chief concepts, themes, motives, imagery, symbols which define the seascape discourse, of the lyrical hero's character in "Neue Gedichte" and of the poetical peculiarities related to the seascape discourse.

The concepts of soul, life, nature, God are central to H. Heine's book and are expressed through the motives of spleen, anguish, and lyrical hero's pensive moods. While overcoming the vicissitudes of life, H. Heine's lyrical hero experiences personal growth, ponders over his existence and environment in a wide cultural and historical context. The seascape and other related imagery (waves, a deep torrent, a seagull, blue thoughts etc) reveal the lyrical hero's rich inner life, his romantic reservations and a search for unity with nature and the world.

As the lyrical plot progresses, the seascape is reconsidered by the poet and acquires a whole complex of diverse meanings, which lead to a growing scope of related themes (love, death, afterlife), motives (blood, light, music), imagery (waves, seagulls, mermaid), symbols (stars, the sun, a stormy torrent). Based on the original text of the book, the chief art tools which define the seascape discourse have been described: numerous repetitions, synonyms, binary oppositions, contrasts, symbols.

Key words: H. Heine, seascape discourse, concept, imagery, motive, symbol, lyrical hero.

Німецька дослідниця і біограф К. Декер назвала Г. Гейне першим німецьким поетом, котрий оспівував море: «...der erste deutsche Dichter, der das Meer besingt» [5:141]. Майстерність Г. Гейне в зображенні водної стихії, що «дарувала йому відчуття свободи й духовної легкості» [5:159], виявилася на різних етапах творчості письменника – спершу у вільних ритмах циклу «Північне море» («Die Nordsee», 1825-1826) зі збірки «Книга пісень» («Buch der Lieder», 1817-1827), пізніше в тематичному багатстві збірки «Нові поезії» («Neue Gedichte»).

Збірка «Нові поезії» охоплює твори, написані між 1824 і 1844 рр. Цей період творчості Г. Гейне має велике значення для розуміння еволюції його поглядів та специфіки німецького романтизму загалом. Надзвичайно відвертий характер поезій із циклу «Різні» («Verschiedene»), а також активна критика поетом політичного режиму Німеччини XIX ст. викликали обурення в тогочасних літературних колах і зумовили жорсткі заходи з боку цензури. Перше видання збірки, що з'явилося в Гамбурзі 1844 р. разом із поемою «Німеччина. Зимова казка» («Deutschland. Ein Wintermärchen»), майже одразу було заборонене в Пруссії, а потім і в інших німецьких князівствах.

Спадщина Г. Гейне стала об'єктом вивчення широкого кола літературознавців: О. Дейч [3], І. Анненський [1], К. Декер [5], С. Аткинс [4], Й. Німанн [10], М. Фляйшер [6], Е. Вальманн [11]. Однак специфіка маринистичного дискурсу в

творчості романтика не була предметом системного вивчення, тому це питання й сьогодні залишається актуальним.

Об'єкт статті – збірка «Нові поезії» («Neue Gedichte») Г. Гейне, предмет – маринистичний дискурс збірки. Завданнями статті є визначення провідних концептів, що визначають маринистичний дискурс збірки «Нові поезії» Г. Гейне; виявлення тем, мотивів, образів, символів, пов'язаних із маринистичним дискурсом; характеристика образу ліричного героя у збірці «Нові поезії»; аналіз поетикальних особливостей маринистичного дискурсу збірки.

У циклі «Нова весна» («Neuer Frühling») образ моря пов'язаний перш за все із почуттям романтичного кохання, яке визначає ставлення ліричного героя до навколишнього світу й розкриває його сприйняття краси. Спокій та впевненість («still und sicher») є домінуючими настроями на цьому етапі, поєднуючись зі станом замріяності («da wird mir so träumend zu Sinne») й трепету («mein eignes Herz erschütter»). За допомогою психологічного паралелізму увиразнюється подібність між образом коханої та відображенням місяця в морських хвилях. Образ «ein Meer von blauen Gedanken» («море блакитних думок») засвідчує традиційний для поезики романтизму синтез зорових і слухових образів, абстрактних понять і матеріальних властивостей речей.

Перебіг ліричного сюжету в збірці «Нові поезії» обумовлений динамічним розвитком образу моря, що асоціюється тепер не лише зі світлим мотивом кохання («ein Meer von Liebe»), а й із таємничими глибинами людської душі («das dunkle Meer», «das finstre Meer», «das wilde Meer»). У циклі «Різні» («Verschiedene») морські припливи й відпливи віддзеркалюють стрімкий перебіг почуттів ліричного героя, що підкреслено синонімічними рядами: «die brausenden Wellen», «die dunklen Fluthen», «die wilden Meereswogen». Вони формують семантичне поле концепту «душа» (die Seele), який інтерпретується Г. Гейне через образ глибокого потоку: «liebe, flüchtige Seele» [9:61], «so fluthet meine Seele, froh und wild» [9:140], «bis in der Seele tiefsten Sitz» [9:142], «bis in meiner Seele Grund» [9:144].

Любовні незгоди ліричного героя спричиняють стан суму, описаний автором відповідними прикметниками (traurig, betrübet, bang, weh) та дієсловами (weinen, seufzen, stöhnen, schluchzen), але водночас героєві притаманна романтична широта духу, бурхливе захоплення, радість («ich...jubelte und sang»). Г. Гейне утверджує право людини пізнавати світ у всіх його проявах, насолоджуватися як приємними, так і болісними аспектами кохання. Непередбачуваність морської стихії та коловороту життєвих подій увиразнюють бінарні опозиції: «Die Wogen rauschten drüber hin, / Mit ungestüme Wonne» [9:65], «Es ahnet mir, in ihrer Näh' / Beginnt für mich ein neues Leben, / Mit neuer Lust, mit neuem Weh» [9:141], «Die Winde die wehen so lind und so schaurig» [9:162].

Водна стихія в художній свідомості Г. Гейне нерозривно пов'язана зі сферою небесних світил, серед яких центральне місце посідає «прекрасне сонце» («die schöne Sonne»). З одного боку, цей образ є уособленням краси й довершеності природи, а з іншого – захід сонця співвідноситься з мотивами печалі, смерті, сліз: «Ich ging an's Meer und weinte / Bey'm Sonnenuntergang» [9:62] («Я пішов до моря й плакав, / Поки сідало сонце»). Мотив світла зумовлює відповідне семантичне поле навколо концепту «душа» («so fluthet meine Seele...empor zu deinem holden Licht», «das Licht der ew'gen Seelenjugend», «ihre ganze Seele glüht»), одночасно пов'язуючи його з концептом «Бог», оскільки в християнському образному світі сонце отожднюється з безсмертям і воскресінням Христа.

У розкритті мотиву світла в ліриці Г. Гейне важливу роль відіграє золотий колір, що символізує високий ступінь духовного розвитку, небесну велич, довершеність [2:99]. У художньому світі митця цей колір використовується для піднесеного зображення ніжних почуттів ліричного героя, що знаходить відбиток у відповідних епітетах, метафорах і порівняннях: «golden», «rosengoldig», «goldig zart», «die goldnen Mondeslichter», «Sterne mit den goldnen Füßchen», «der Liebe Goldpokale»,

«in dem goldnen Sonnensaal», «die Sterne, ein Gewimmel goldner Bienen».

Проте коло тем і мотивів, споріднених із золотою барвою, не обмежується ідилічним коханням на тлі природи. Життєрадісний пафос циклу «Нова весна» обертається в циклі «Різні» нездоланною тугою, що виражена в динаміці відповідних образів: зіркам «страшно» й «боляче» блукати небом (ängstlich, bang), довкола сонця лиховісно кружляють ворони (um die Sonne flattern Raben), ліричний герой усе частіше страждає від суму й прагне до забуття у світі мрій (träumend, entfernte Sehnsuchträumen, ich erkrankte fast vor Sehnsucht, der Liebesträum). Смерть видається йому єдиним способом урятуватися від скорботи й віднайти спокій у морських глибинах, що підтверджує трагічно-медитативне завершення підциклу «Серафіна» («Seraphine»):

Das Meer erstralt im Sonnenschein,
Als ob es golden wär.
Ihr Brüder, wenn ich sterbe,
Versenkt mich in das Meer.

Hab' immer das Meer so lieb gehabt,
Es hat mit sanfter Fluth
So oft mein Herz gekühlt;
Wir waren einander gut [9:76].

Російський поет-символіст І. Анненський писав: «В сущности, Гейне никогда не был весел. Правда, он легко хмелел от страсти и самую скорбь свою называл не раз ликующей. Правда и то, что сердце его отдавалось бурно и безраздельно. Но мысль – эта оса иронии – была у него всегда на страже, и не раз впускала она свое жало в губы, раскрывшиеся для веселого смеха, или в щеку, по которой готова была скатиться бессильная слеза мелодрамы» [1:13]. У збірці «Нові поезії» концепт «душа» також поєднується з мотивом крові, який розкривається здебільшого через дієслово «verbluten» («стікати кров'ю») та стає динамічним символом душевної туги, формуючи відповідне лексичне поле: Wehmuth (печаль), Seufzer (зітхання), stumme Qualen (мовчазні муки). Страждання ліричного героя розкриваються через образ душі, котра «стікає кров'ю» (deine Seele verblutet, unsrer Seele blut'gen Grund, so will verbluten meine Seele), і образ могили (das Grab), що спонукає до філософських роздумів про сенс людського існування.

Розмірковуючи над можливістю потойбічного життя, ліричний герой Г. Гейне порушує питання, що трапляється з людською душею після втрати тілесної оболонки: «Nur wissen möcht ich: wenn wir sterben, / Wohin dann unsre Seele geht? / Wo ist das Feuer, das erloschen? / Wo ist der Wind, der schon verweht?» [9:99] («Я хочу знати одне: коли ми помираємо, / Куди потрапляє наша душа? / Де опиняється згасле полум'я? / Де вітер, що вже розвіявся?»). Невипадковими в даному контексті є образи раю (der Himmelreich), пекла (die Hölle), пекельних мук і вогню (die Höllenqual, der Hölle

Feuer), Господа (der Gott, der Herr), Диявола (der Teufel, Satan). Однак ліричний герой Г. Гейне відмовляється від потворного догматизму консервативної релігії, переосмислюючи концепт «Бог» крізь призму чуттєвості. Він заперечує «безглузде» катування плоті задля спасіння душі (die dumme Leiberquälerey) й закликає натомість активно творити, дихати на повні груди, шукати натхнення в природі та насолоджуватися радощами кохання.

Hörst du den Gott im finstern Meer?
Mit tausend Stimmen spricht er.
Und siehst du über unserm Haupt
Die tausend Gotteslichter?

Der heilige Gott der ist im Licht
Wie in den Finsternissen;
Und Gott ist alles was da ist;
Er ist in unsern Küssen [9:66–67].

Нерідко образ моря поєднується з нічним краєвидом, коли на небі сходить блідий місяць («der blasse Mond»), а ліричний герой переживає сум, страх, відчай. Однак образ «сірої» або «злої» ночі (graue Nacht, böse Nacht) набуває і світлого забарвлення, поєднуючись із персоніфікованим образом зірок, які «мерехтять», «радіють», «світяться радісним натовпом»: «die kleinen Sterne glimmen», «daß sich drob die Sterne freuen», «ein schöner Stern geht auf in meiner Nacht», «die Sterne, immer größer, glühen auf mit Lustgewimmel». У поєднанні з мотивом романтичного кохання зірки є також символом долі, високим орієнтиром, до якого прагне душа ліричного героя: «Wie meines Schicksals wilde Sterne / Erscheinen diese Augen mir» [9:141].

В одному з листів Г. Гейне писав: «Ich wandelte einsam am Strand in der Abenddämmerung. Ringsum herrschte feierliche Stille. Der hochgewölbte Himmel glich der Kuppel einer gotischen Kirche. Wie unzählige Lampen hingen darin die Sterne; aber sie brannten düster und zitternd. Wie eine Wasserorgel rauschten die Meereswellen; stürmische Choräle, schmerzlich verzweiflungsvoll, jedoch mitunter auch triumphierend» [8:35] («У сутінках я самотньо блукав узбережжям. Довкола панувала урочиста тиша. Ввігнуте небесне склепіння було подібне до куполу готичної церкви. Мов незлічені ліхтарі, висіли на ньому зірки; але світло їхнє було похмурим і тремтливим. Ніби водний орган, шумували хвилі; бурхливі хорали, сповнені болісного відчаю, але тим не менш тріумфальні»). У поетичній свідомості Г. Гейне морське узбережжя асоціюється зі станом самотності та спокою (einsam, still), «ласкавий» потік (sanfte Fluth) стає духовним притулком для поета, а шелестіння хвиль перетворюється на витончену й водночас потужну музику.

Und das braust und schmettert mächtig,
Meer und Himmel hör' ich singen,
Und ich fühle Riesenwollust
Stürmisch in mein Herze dringen [9:69].

Особливу ритмомелодику морського простору створюють численні звукові, словесні, фразові повтори. Зокрема, важливим засобом художнього увиразнення образу хвиль (die Wellen) слугує алітерація, помітна в синонімічних рядах дієслів (shaukeln, blinken, zerschellen, wandern, hüpfen, schäumen). Повторення звуків [l], [ʃ], [n] є стилістичним засобом вираження м'якості й сили, що притаманні водним потокам і співвідносяться з мінливими настроями ліричного героя.

Подібне спостерігається й щодо образу вітру (der Wind), для розкриття якого також характерна алітерація звуків [ʃ], [r], [l], [t] у синонімічних рядах дієслів (schrillen, pfeifen, brausen, schmetterten, treiben, heulen). На синтаксичному рівні цей прийом виконує функцію підсилення властивостей вітру як природної стихії та символу мінливої долі – його різкості, непередбачуваності, руйнівної сили. Окрім того, образ вітру формує навколо себе своєрідний комплекс «музичної» лексики, яка слугує важливим стилістичним чинником розбудови водного простору: die Orgelpfeifen, die Musik, das Heldenlied, die Melodeyen, singen, klingen, tönen, lange hingezogene Stimmen. Отже, море в ліриці Г. Гейне персоніфікується і постає як величезний живий організм, сповнений пісень, кольорів, рухів, почуттів.

Морський простір у збірці «Нові поезії» Г. Гейне охоплює багато реальних і фантастичних істот: die Fische (риби), der Haifisch (акула), der Roche (скат), die Möwe (чайка), der Schiffer (моряк), die Nixe (русалка). Зокрема, чайка нерідко виступає зловісним символом біди, її поява «над темним потоком» («über die dunklen Fluthen») віщує ліричному героєві загрозу.

Фольклорні образи русалок інтерпретуються Г. Гейне в аспекті любовної туги, що зумовлює формування відповідного лексичного поля (Sehnsucht, Verlangen, Liebestraum, Schmachten, Klagelaut, seliges Verderben). Елементи містичного досвіду – чаклунство, віщування (Nixenzauber, prophezeien) – сприймаються письменником цілком серйозно і постають як природна частина художнього світу, де можливо все – навіть зустріч русалки з водяником на людських танцях. Мотив кохання в художній свідомості Г. Гейне виступає як потужна творча сила, що здатна «олюднювати» фантастичні образи та робити їх повноцінними суб'єктами людських взаємин.

В опублікованому 1837 р. есе «Elementargeister» Г. Гейне писав: «Elfen und Nixen können zaubern, können sich in jede beliebige Gestalt verwandeln; indessen manchmal sind auch sie selber von mächtigeren Geistern und Nekromanten in allerley häßliche Mißgebilde verwünscht worden. Sie werden aber erlöst durch Liebe, wie im Märchen Zemire und Azor; das krötige Ungeheur muß dreymal geküßt werden und es verwandelt sich in einen schönen Prinzen. Sobald du deinen Widerwillen gegen das Häßliche überwindest und das Häßliche sogar lieb gewinnst, so verwandelt es sich in etwas Schönes.

Keine Verwünschung widersteht der Liebe. Liebe ist ja selber der stärkste Zauber, jede andre Verzauberung muß ihr weichen. Nur gegen eine Gewalt ist sie ohnmächtig. Welche ist das? Es ist nicht das Feuer, nicht das Wasser, nicht die Luft, nicht die Erde mit allen ihren Metallen; es ist die Zeit» [7:41] («Ельфи та русалки здатні чаклувати й перетворюватися на будь-яку істоту, хоча могутніші духи й некроманти можуть обернути їх на всілякі жахливі створіння. Та від злих чар їх звільняє кохання, немов у казці «Земіра й Азор»; варто тричі поцілувати нахабного монстра, і він перетвориться на вродливого принца. Якщо ти подолаєш свою відразу до потворного й навіть полюбиш його, то воно обернеться чимось прекрасним. Жодне закляття не може протистояти коханню. Саме кохання – то чари, що не поступаються силою жодному іншому чаклунству. Та воно безсиле проти єдиного зла – якого ж? Це й не вогонь, і не вода, і не повітря, і не земля з усіма її металами; це час»).

Але в германській міфології чари русалок можуть бути не лише приємними, а й згубними: у деяких народних переказах ідеться про те, що водні жительки не мають власної душі, тому прагнуть одружуватися з людьми й захоплювати їхні душі [2:45]. Полонивши короля Гаральда Гарфарара, приваблива водна фея («die schöne Wasserfee») не має наміру його звільнити: «Von Nixenzauber gebannt und gefeit, / Er kann nicht leben, nicht sterben; / Zweihundert Jahre dauert schon / Sein seliges Verderben» [9:212] («У полоні чар русалки / Він не може ні жити, ні вмерти; / Уже дві сотні років триває / Його блаженна загибель»).

Ця двоїстість жіночої природи та морської стихії простежується у збірці «Нові поезії», особливо в циклі «Різні». Він об'єднує багато підциклів, створених під час перебування Г. Гейне в Парижі й названих різними жіночими іменами – іменами його муз. Оксюмори підкреслюють суперечливу природу людських взаємин, піддунтям яких слугує лише естетично-чуттєва насолода: «sanft und unerträglich gütig», «süßen Thränen», «holde Bosheit», «holder Zorn», «ich schmachte nach Bitternissen», «ich sehne mich nach Thränen». Урешті-решт ліричного героя стомлює одноманітність стосунків, які легко зав'язуються і так само легко розриваються, що змушує його іронічно зауважити: «Willst du sicher meiner los seyn, / Mußt du dich in mich verlieben» [9:96] («Якщо ти напевно хочеш мене позбавитись, / То мусиш у мене закохатись»).

Море в поезії Г. Гейне нерідко виступає посередником між ліричним героєм і світовою культурою. В одному з віршів циклу «Романси» («Romanzen»), поштовхом до написання якого стала смерть Дж. Г. Байрона й перевезення його тіла з Греції до Англії, траурний човен супроводжує в останню путь Чайльд Гарольда. Ототожнюючи постать англійського митця з його ліричним героєм, Г. Гейне засвідчує повернення Дж. Г. Байрона на духовну батьківщину й

довгоочікуване звільнення від «світової скорботи»: блакитні очі поета, звернені «вгору, до небесного світла», символізують просвітлення та спокій.

Інтерес Г. Гейне до англійського романтизму не був випадковим: творче становлення митця припало саме на той період, коли освічена Європа захоплювалася поезією Дж. Г. Байрона. Чудово володіючи англійською мовою, Г. Гейне охоче читав твори романтика в оригіналі й перекладав їх німецькою, а невдовзі й сам вирушив до туманного Альбіону, «батьківщини свободи» («das Mutterland der Freiheit» [5:159]). За свідченням К. Декер, митець болісно переживав смерть Дж. Г. Байрона: «Und Byron ist tot. George Gordon Noël Lord, soeben gestorben an der Malaria im griechischen Freiheitskrieg. Ein wenig überrascht es ihn schon, daß Byron sterblich ist. Sollte er etwa auch...? Er ist jetzt ganz allein auf der Welt» [5:113] («А Байрон помер. Лорд Джордж Гордон Ноел щойно загинув від малярії у грецькій визвольній війні. Його трохи дивує, що Байрон смертний. Чи варто йому теж...? Тепер він зостався сам у цілому світі»). Відгомін ліричної туги, «хвороби розуму й серця», за визначенням ліричного героя поеми «Паломництво Чайльд Гарольда», відчувається в однойменному вірші Г. Гейне:

Eine starke, schwarze Barke
Segelt trauervoll dahin.
Die verummten und verstumten
Leichenhüter sitzen drin.

Todter Dichter, stille liegt er,
Mit entblößtem Angesicht;
Seine blauen Augen schauen
Immer noch zum Himmelslicht.

Aus der Tiefe klingt's, als riefte
Eine kranke Nixenbraut,
Und die Wellen, sie zerschellen
An dem Kahn, wie Klagelaut [9:169].

Човен (der Kahn) або корабель (der Schiff), який опиняється під владою незнайомих течій (die fremden Fluthen), у художньому світі Г. Гейне є символом ризикованої мандрівки людини хвилями життя. У циклі «Сучасні вірші» («Zeitgedichte») образ моря зумовлює рефлексію ліричного героя щодо власних поневірянь світом, урешті-решт призводячи його до невтішного висновку: «Wie schwer mein Herz! die Heimath wie fern!» [9:246] («Як важко мені на серці! як далеко Вітчизна!»). Туга за батьківщиною посилюється відповідною символікою: буря, котра викидає ліричного героя на берег Сени («mich warf der Sturm an den Seinestrand»), згасла зірка на небосхилі («am Himmel erlischt der letzte Stern») та завивання вітру, який відображає мінливість долі («es pfeift der Wind»).

Долаючи життєві негаразди, ліричний герой Г. Гейне зростає як особистість і виходить за обрії любовної туги в широкий світ можливостей, усвідомлюючи складність і багатогранність життя.

У збірці «Нові поезії» він стає витривалішим і досвідченішим порівняно з першою збіркою поета «Книга пісень». Таким чином, за допомогою романтичної іронії митець відступається від тужливих настроїв і утверджує любов до життя, перетворюючи море на символ вічного оновлення, вдосконалення внутрішнього світу людини, безкінечності пізнання.

Das Fräulein stand am Meere
Und seufzte lang und bang,
Es rührte sie so sehr
Der Sonnenuntergang.

Mein Fräulein! seyn Sie munter,
Das ist ein altes Stück;
Hier vorne geht sie unter
Und kehrt von hinten zurück [9:71].

Отже, на підставі проведеного дослідження ми дійшли таких висновків. Мариністичний дискурс у збірці «Нові поезії» Г. Гейне відображає еволюцію поглядів та естетичних принципів письменника. Мариністичний дискурс тісно пов'язаний із такими провідними концептами творчості митця, як «життя», «душа», «Бог», «кохання», «природа» тощо. Образ моря і низка похідних образів (хвилі, глибокий потік, морський простір, чайка, блакитні думки та ін.) розкривають багатство внутрішнього життя ліричного героя, його любовні переживання і водночас пошуки єдності з природою та світом. У

збірці «Нові поезії» ліричний герой постає змужнілим і мудрішим порівняно з першою збіркою поета «Книга пісень». Він усвідомлює себе і довоколишню дійсність у широкому контексті культури та історії. Тому мариністичний дискурс у збірці «Нові поезії» охоплює не тільки природні, а й міфологічні (русалка, водяник, водяна фея тощо) образи та символи. Морські пейзажі зображуються Г. Гейне як органічне поєднання різних стихій – водної, небесної та чуттєвої. Через мариністичний дискурс письменник утілює ідею єдності природного світу, в якому людина є невід'ємною часткою. Мариністичний дискурс у збірці «Нові поезії» відображає таку особливість романтизму, як динамізм, що виявляється на різних рівнях художньої системи – образному (рухливі, плинні образи), мотивному (мотиви трансформації, перетікання, віддзеркалення сфер), сюжетно-композиційному (ліричний сюжет визначає рух думки, почуттів, образів), стильовому (асоціативні тропи й фігури, які розкривають динаміку образу ліричного героя; паралелізм образів природи і людських почуттів). В образі моря у збірці «Нові поезії» виявилися байронічні мотиви – «світової скорботи», розчарування, самотності, «хвороби розуму й серця» ліричного героя. Човен (корабель), який опиняється у вирі невідомих течій, у художньому світі Г. Гейне постає символом ризикованої мандрівки людини хвилями життя.

Література

1. Анненский И.Ф. Генрих Гейне и мы / И.Ф. Анненский // Литературное приложение. – М.: Газета «Слово», 1906. – № 10. – с. 1–13.
2. Бидерманн Г. Энциклопедия символов / Г. Бидерманн. – М.: Республика, 1996. – 335 с.
3. Дейч А. Поэтический мир Генриха Гейне / А. Дейч. – М.: Государственное издательство художественной литературы, 1963. – 447 с.
4. Atkins S. The Evaluation of Heine's „Neue Gedichte” / S. Atkins. – Yale Univ.: The Department of Germanic Languages, 1957. – pp. 99–107.
5. Decker K. Heinrich Heine: Biographie / K. Decker. – Berlin: List Taschenbuch, 2007. – 448 S.
6. Fleischer M. Heinrich Heine. Dichter der Nordsee: Geschrieben auf der Insel Norderney / M. Fleischer. – Norderney: Verlag Michael Fleischer, 2001. – 133 S.
7. Heine H. Elementargeister / H. Heine. – Stuttgart: Philipp Reclam jun. Verlag GmbH., 2013. – 127 S.
8. Heine H. Ludwig Börne. Eine Denkschrift / H. Heine. – Berlin: Books on Demand, 2013 – 116 S.
9. Heine H. Neue Gedichte / H. Heine. – Hamburg, Hoffmann und Campe, 1844. – 426 S.
10. Niemann J. Heinrich Heine: Neue Gedichte – zwischen Spiritualismus und Sensualismus / J. Niemann. – München-Ravensburg: GRIN Verlag, 2003. – 15 S.
11. Wallmann E. Heinrich Heine auf Helgoland: Briefe, Berichte und Bilder aus den ersten Jahren des Seebads Helgoland / E. Wallmann. – Hemmoor, 2002. – 48 S.